

Kennisplatform Leoned inbedden in vak(didactiek)lessen

Verslag taalbeleid Fontys Pabo Den Bosch 2011-2012

In de periode januari 2011 – juli 2012 ontwikkelt Pabo Den Bosch een specifieke vorm van taalbeleid: op kleine schaal wordt gestreefd naar het taalgericht maken van het opleidingscurriculum. Met behulp van een externe begeleider van Leoned werkt een taakgroep van vier personen aan de volgende projectdoelen:

- screenen en aanpassen van het competentieprofiel met het oog op taalgericht lesgeven;
- professionalisering van opleiders;
- ***inbedden van het Kennisplatform Leoned in het onderwijsaanbod***
- inbedden van het Kennisplatform Leoned in de eigen ELO
- flankerend onderzoek.

De derde doelstelling is in de loop van deze anderhalf jaar centraal komen staan. Het project in Den Bosch betreft vooral het inbedden van het Kennisplatform Leoned in het eigen onderwijsaanbod, met name bij de vakdidactieklessen Rekenen-wiskunde en OJW (=wereldoriënterende vakken, zoals aardrijkskunde, geschiedenis, natuur en techniek). De overige vier projectdoelen staan in dienst van deze inbeddingsdoelstelling.

We belichten het ontwikkelproces vanuit drie perspectieven:

1. management en organisatie;
2. activiteiten van de taakgroep;
3. inbedding in het curriculum.

Van elk van die perspectieven geven we een korte beschrijving, gevolgd door een commentaar en enkele discussiepunten.

1 Management en organisatie

1.1 Verantwoordelijkheid en facilitering

Voor de ontwikkeling en vormgeving van het taalbeleid heeft pabo Den Bosch een taakgroep ingesteld van vier personen. Voor een periode van anderhalf jaar is elk van de taakgroepleden 60 uur gefaciliteerd; gemiddeld één uur per week. De besteding van die tijd gebeurt in onderling overleg, maar is wel steeds gericht op de projectdoelen.

Vanuit het managementteam neemt één persoon deel aan de taakgroep taalbeleid. Deze zorgt voor terugkoppeling naar het management en voor het verbinden van de activiteiten en opbrengsten met het instituutsbeleid.

Een en ander geschiedt tegen de achtergrond van de ontwikkeling van de Fontys Hogeschool Kind & Educatie (HKE). Binnen die hogeschool werken vijf pabo's, waaronder Den Bosch, met een en het zelfde curriculum.

1.2 Opdracht en samenstelling van de taakgroep

De taakgroep bestaat uit vier leden:

- docent Nederlands, coördinator taakgroep en contactpersoon voor Leoned
- docent Rekenen-wiskunde
- docent OJW, met name aardrijkskunde
- docent onderwijskunde, lid managementteam, verantwoordelijk voor curriculumontwikkeling.

De opdracht van de taakgroep ligt besloten in de projectdoelen, waarbij het inbedden van het Kennisplatform Leoned in het eigen onderwijsaanbod centraal staat. Wat betreft dat onderwijsaanbod is gekozen voor de vak(didactische)lessen Rekenen-wiskunde en OJW; de vakdomeinen die, naast taal en onderwijskunde, in de taakgroep zijn vertegenwoordigd.

1.3 Relatie met werkveld/stage

Dit aspect is niet expliciet aan de orde geweest.

1.4 Draagvlak en studiedagen

De taakgroep heeft op de eerste plaats zelf activiteiten gepland en uitgevoerd (zie ook 2). Daarnaast hebben deelnemende docenten gedurende het projectverloop informatie over het Kennisplatform

Leonard gedeeld met hun vakgenoten. In een enkel geval hebben vakgenoten ook lessen uitgevoerd die in het kader van dit taalbeleidsproject zijn ontwikkeld en voorbereid.

Verder is de thematiek 'taal en leren' onderwerp geweest op een algemene studieochtend van de gezamenlijke Fontys Pabo's op 15 maart 2012. Het organiseren van deze studiebijeenkomst is een gezamenlijke onderneming van het management en de docent Nederlands uit de taalbeleidsgroep. De inhoud is verzorgd met ondersteuning van Leonard. Klik hier voor de materialen van de studiedag.

1.5 Duurzaamheid

Een aantal opbrengsten van het project hebben hun weg gevonden in het curriculum (zie ook 3). Vanuit het managementperspectief is het met name van belang dat het thema 'taalontwikkelen lesgeven' een plek krijgt in kaderstellende documenten van de opleiding, zoals het competentieprofiel (=opleidingsdoelen, zie 3.1). In de nabije toekomst zal er ook zo'n document vastgesteld gaan worden voor opleidingsdidactische uitgangspunten. Ook daarin zou taalontwikkelen lesgeven aandacht kunnen krijgen. Daarvoor zal het management ook advies vragen aan de talensectie.

Bovenstaande houdt in dat in de toekomstige ontwikkeling van het curriculum procedureel is geborgd dat er aandacht is voor taalbeleid. Maar daarvoor zijn nog geen concrete werkafspraken gemaakt. Er is bijvoorbeeld nog geen nieuwe taakgroep taalbeleid ingesteld. Het ligt in de verwachting dat dat wel gaat gebeuren.

1.6 Reflectie en discussie t.a.v. management en organisatie

Bij afronding van het project (juli 2012) wordt positief geoordeeld over de samenwerking tussen management en taakgroep taalbeleid en over de opbrengsten in het kaderstellende document van de opleidingsdoelen (zie 3.1). Maar er is nog geen duidelijk afspraak gemaakt over continuering. Met het oog op die continuering formuleert de taakgroep een aantal aanbevelingen richting het management:

- Zorg voor een beleidsgroep taalbeleid op centraal niveau (HKE) en voor werkgroepen taalbeleid op lokaal niveau (Tilburg, Eindhoven, Den Bosch en Venlo), waarbij die groepen juist niet samen moeten vallen met de vakgroepen taal. Die werkgroepen taalbeleid zijn verantwoordelijk voor het concretiseren (op lesniveau) van de algemene kaders (opleidingsdoelen en opleidingsdidactiek) op het gebied van taalontwikkelen lesgeven.
- Taaldocenten nemen op basis van hun deskundigheid een rol als aanjager/kartrekker. Wijs aan elke vaksectie (OJW, kunst, rekenen, onderwijskunde) een taaldocent toe als aanspreekpunt. Hij denkt met die vaksectie mee over mooie, makkelijke verbindingen tussen eigen vakdidactiek en taalontwikkelen lesgeven.
- Op de studiedag van 15 maart 2012 hebben de collega's voorbeelden van 'taalsteun' benoemd en verzameld en een enquête ingevuld over dit thema. De resultaten daarvan zouden verwerkt moeten worden en behulpzaam zijn bij het verder richting geven aan het toekomstig taalbeleid.
- Voor de voortgang van deze innovatie (ontwikkeling taalbeleid) blijft er in principe ruimte voor externe ondersteuning. Dat zou op een slimme manier georganiseerd moeten worden (externe kritische vriend).

2 Activiteiten van de taakgroep

2.1 Werkbijeenkomsten

De bijeenkomsten van de taakgroep zijn in eerste instantie te zien als een vorm van professionalisering op het gebied van taalontwikkelen lesgeven (doelstelling 2 van het project). Gezamenlijk is de inhoud van het Leonard Kennisplatform verkend en onderzocht. Daartoe is zowel de ingang van de praktijkvoorbeelden als de ingang van het begrippenapparaat gebruikt. Daarnaast is ook het eigen vakcurriculum onderzocht met de vraag: welke lessen bieden een aanknopingspunt voor het gebruik van het Leonard Kennisplatform?

2.2 Ontwikkeling lesmateriaal

Op basis van het onderzoek naar het Leonard Kennisplatform en het eigen vakcurriculum hebben leden van de taakgroep lessen geselecteerd waarin het thema 'taal en leren' of 'taalontwikkelen lesgeven' aan de orde wordt gesteld. Die lessen zijn aangepast c.q. aangevuld met materiaal uit het Leonard Kennisplatform, uitgevoerd en geëvalueerd (zie ook 3).

2.3 Externe ondersteuning

De externe ondersteuning is verzorgd door Leoned. Eén of twee Leonedmedewerkers nemen deel aan de werkbijeenkomsten van de taakgroep taalbeleid. De ondersteuner geeft toelichting bij het Leoned Kennisplatform en sturing aan het onderzoek van het eigen curriculum. Bovendien observeert en bespreekt de ondersteuner een klein aantal nieuw ontwikkelde lessen. Ten slotte voert de ondersteuner ook individuele gesprekken met de taakgroepleden.

2.4 Reflectie en discussie t.a.v. activiteiten van de taakgroep

Met name de vakdocenten OJW en Rekenen-wiskunde hebben hun deelname aan de taakgroep taalbeleid ervaren als een impuls om anders tegen hun vak aan te kijken; het begin van een leerproces waarvan het einde nog lang niet in zicht is. Met inzichten uit het Leoned Kennisplatform kunnen zij meer diepgang in hun eigen vakdidactische lessen bereiken. Dat gaat wel met kleine stapjes. Deelname aan een kleinschalige taakgroep wordt gezien als zinvolle professionalisering. Met name het *samen* (met een taaldocent) *ontwerpen* van taalrijke vaklessen heeft meerwaarde en is voor herhaling c.q. uitbreiding naar andere collega's vatbaar.

Tegelijkertijd beseffen de deelnemende docenten dat het op deze manier werken aan eigen lessen (nog) geen prioriteit heeft. Om er meer aandacht voor te krijgen zijn nodig:

- Meer inzicht krijgen op het grotere geheel: overzicht op het eigen vakjargon in relatie tot de theorie over taalontwikkelen leren.
- Meer lesvoorbeelden verrijken met materiaal uit het Leoned Kennisplatform.
- Meer informatie uitwisselen met de vakcollega's.

De taaldocent van de taakgroep ervaart de gesprekken over lessen (vooraf en achteraf) met de docenten rekenen-wiskunde en OJW als heel leerzaam en vruchtbaar. Dat is voor haar de kern van het projectwerk geweest.

De taaldocent van de taalbeleidsgroep ziet het als haar taak om bij collega's van andere vakken en bij haar taalcollega's een klein vuurtje (van taalontwikkelen lesgeven) aan te steken dat op een gegeven moment vanzelf blijft branden. Zover is het naar haar gevoel nog niet; ze moet nog regelmatig hout aandragen om het vuur gaande te houden, het is nog geen zichzelf onderhoudende veenbrand. Ze heeft ervaren dat het vuurtje aansteken door samen lessen te maken goed werkt. Misschien moet dat in de nabije toekomst (twee jaar) dan ook de aanpak blijven.

3 Inbedding in het curriculum

3.1 Algemene opleidingsdoelen

Op de Pabo Den Bosch zijn de opleidingsdoelen per opleidingsfase (Propedeuse-, Hoofd- en Afstudeerfase) vastgelegd in competentieprofielen. De taakgroep taalbeleid heeft deze competentieprofielen gescreend met het oog op taalgericht lesgeven. Waar mogelijk zijn voorstellen gedaan om taal en taalontwikkelen lesgeven een plek te geven in het competentieprofiel.

Deze aanpak via de opleidingsdoelen is gekozen vanuit de verwachting dat het taalgericht maken van het opleidingsaanbod op lesniveau (het primaire doel van het project) ondersteund zou kunnen worden door het borgen van "taalgericht lesgeven" op instituutniveau, dus in de eindtermen van de opleiding.

3.2 De vakkenlijn c.q. vakdidactiek

Zowel voor Rekenen-wiskunde als voor OJW zijn op basis van een onderzoek van het vakcurriculum lessen geselecteerd waarin een link met taalontwikkelen lesgeven makkelijk is te leggen. Deze lessen zijn opnieuw ontworpen en aangevuld met expliciete aandacht voor taalaspecten. In deze projectperiode heeft dat onder andere de volgende voorbeelden opgeleverd:

- 'Taalontwikkelen lesgeven' inbedden in vakdidactiek OJW
- 'Taalontwikkelen lesgeven' inbedden in vakdidactiek rekenen-wiskunde

Bovendien heeft het ontwikkelen van taalrijke opleidingslessen (gebruik makend van het Leoned Kennisplatform) geleid tot een herijking van dat Kennisplatform zelf. In samenspraak met de docenten van de taakgroep ontwikkelde Leoned nieuw materiaal voor het Kennisplatform, met name nieuwe praktijkvoorbeelden.

- praktijkvoorbeeld Rekenen-wiskunde 'de tafel van vijf (mandarijnen)

3.3 Onderwijskundige thema's

De taakgroep heeft niet expliciet werk gemaakt van het inbedden van het Leoned Kennisplatform in de algemeen onderwijskundige thema's. De term 'taalgericht vakonderwijs' die erg aan het Leoned Kennisplatform kleeft, maakt een keuze voor de vakkenlijn voordehandligger dan een keuze voor de thematische lijn in de opleiding.

3.4 Nederlands, taaldidactiek

Op basis van een globaal onderzoek naar het vakcurriculum Nederlands (taaldidactiek) is geconstateerd dat alle begrippen uit het Leoned Kennisplatform wel ergens in het aanbod van Nederlands aan de orde komen. Maar deze curriculum-dekking is nog niet transparant. Daartoe zou de Kennisbasis Nederlands en de Kennisbasis Taalontwikkende leraar nog systematisch met elkaar vergeleken moeten worden.

3.5 Reflectie en discussie n.a.v. inbedding in het curriculum

Het centrale doel van inbedding van het Leoned Kennisplatform in de vak(didactiek)lessen is redelijk goed uit de verf gekomen. Er is zowel een met taal verrijkte OJW-les ontworpen en beschreven als een met taal verrijkte rekenen-wiskundeles. Het zijn allebei aanzetjes die voor de betrokken docenten leerzaam zijn en hen nieuwsgierig maken naar meer. De keuze om te werken binnen de vakkenlijn (en dus niet de geïntegreerde of thematische lijn) lijkt ingegeven door de wens om e.e.a. klein en hanteerbaar te houden; het is veel makkelijker om een experimentje in je eigen vakles uit te voeren, dan in een thema-aanbod waarin meerdere docenten samen verantwoordelijk zijn.

Bovendien heeft het op vakles-niveau werken aan het thema 'taal en leren' ook zijn borging gekregen in de doelstellingen van de gehele opleiding. In het competentieprofiel voor de H-fase hebben begrippen als 'taalsteun' en 'taalontwikkend leren' en 'talige heterogeniteit' een duidelijke plaats gekregen. Ook heeft het ontwerpen en uitvoeren van taalrijke opleidingslessen geleid tot het zoeken en maken van nieuwe materialen voor het Leoned Kennisplatform, zoals het praktijkvoorbeeld 'de tafel van 5' voor rekenen-wiskunde.

Curriculumontwikkeling voor het vak Nederlandse taal is wat achter gebleven. De Kennisbasis Nederlands is wel vergeleken met die van taalontwikkend lesgeven (Leoned), maar niet systematisch. Er zou om te beginnen een duidelijk overzicht gemaakt moeten worden van begrippen uit de Kennisbasis Taalontwikkend lesgeven die niet voorkomen in de Kennisbasis Nederlands.

Bijlage 1, Links naar KP Taalbeleid sub 2, Instrumenten voor de ontwikkeling van taalbeleid

- ✓ studiedag 15 maart 2012
- ✓ praktijkvoorbeeld KP als ingang tot gehele KP
- ✓ begrippenapparaat Leoned als ingang tot het gehele KP
- ✓ 'Taalontwikkend lesgeven' opnemen in de algemene opleidingsdoelen
- ✓ 'Taalontwikkend lesgeven' inbedden in vakdidactiek OJW
- ✓ 'Taalontwikkend lesgeven' inbedden in vakdidactiek rekenen-wiskunde

Bijlage 2, Link naar KP Pabo Praktijkvoorbeelden

- ✓ praktijkvoorbeeld Rekenen-wiskunde "de tafel van 5"